

ÍNDEX

MEMÒRIA

1. Introducció.
2. Antecedents.
3. Metodologia i interpretació.
4. Normes de protecció del patrimoni arqueològic i etnològic
5. Relació total del patrimoni arqueològic catalogat (amb codi d'identificació, coordenades UTM, i dades del cadastre).
6. Relació total del patrimoni etnològic catalogat (amb codi d'identificació, coordenades UTM, i dades del cadastre).

INFORMACIÓ COMPLEMENTÀRIA

1. Decret 2563/1966, de 10 de setembre. Declaració de Monuments Histórico-Artístics. 1966
2. Ordre Ministerial sobre aprovació de l'inventari inicial i les primeres instruccions de protecció. 1967
3. Instruccions per a la defensa dels monuments prehistòrics i protohistòrics de l'Illa de Menorca. 1967.
4. Llei 12/1998, del Patrimoni Històric de les Illes Balears. 1998.

FITXES DEL CATÀLEG

1. Catàleg de protecció del patrimoni arqueològic.
2. Catàleg de protecció del patrimoni etnològic.

CATÀLEG DEL PATRIMONI HISTÒRIC DE MAÓ: ARQUEOLOGIA I ETNOLOGIA

MEMÒRIA

1. INTRODUCCIÓ

La Llei del Patrimoni Històric Espanyol (Llei 13/1985, de 25 de juny. B.O.E. nº. 155, de 29 de juny) establí una nova definició del Patrimoni Històric: tots aquells béns de valor històric, artístic, científic o tècnic que conformen l'aportació d'Espanya a la Cultura Universal. Es feia palesa, així, la necessitat de conservar el Patrimoni Històric i de constituir-lo en estímul educatiu, tècnic i financer, en el convenciment de que el Patrimoni Històric augmenta i es defensa millor quan més se l'estimen les persones que amb ell conviuen, però també quantes més ajudes es disposin per atendre'l, amb les lògiques contraprestacions de cap a la societat.

Queda clar en la llei del 1985 que tots els béns que formen part del Patrimoni Històric han de ser catalogats o declarats d'interès cultural, al mateix temps que els Ajuntaments tenen l'obligació de cooperar en la seva gestió, en la conservació i custòdia del Patrimoni Històric existent en el seu terme municipal.

Per altra banda, la legislació referida a la planificació territorial juga un paper important en la protecció del Patrimoni Històric, destacant la responsabilitat envers el del propi municipi. Es preveu que la capacitat reguladora i ordenadora del fenomen urbanístic, que incideix directament sobre el Patrimoni, depèn en quan a la seva formulació i gestió de l'administració municipal, i ha de ser aquesta, per tant, la qui ha de preveure, mitjançant una ordenació anticipada, que no hi hagi un conflicte entre la conservació del Patrimoni i l'ús o qualificació del sòl.

La nova Llei 12/1998, de 21 de desembre, del Patrimoni Històric de les Illes Balears (BOCAIB, 29/12/1998) recollint tècnica i jurídicament les recomanacions de la Llei 16/1985 del Patrimoni Històric Espanyol fixa en dos categories la protecció del patrimoni històric: els Béns d'Interès Cultural i els béns catalogats i des del punt de vista de les competències administratives la Llei aposta decididament per situar el nucli de les funcions executives en els Consells Insulars, en els quals s'inclouen les Comissions Insulars del Patrimoni Històric, però reserva als municipis nous aspectes d'intervenció exigits per un recte enteniment del principi d'autonomia local. Aquestes competències administratives es concreten, particularment, en el títol II sobre "Règim de protecció dels béns del patrimoni històric",

concretament a l'article 36, i en el títol X sobre "Organització i competència de les administracions públiques", a l'article 93.

No hi ha dubte que per a protegir el Patrimoni Històric el que cal, primer de tot, és reconèixer quin és aquest Patrimoni, valorar-lo adequadament, situar-lo en l'espai i establir una normativa específica que vetlli per la seva continuïtat i que permeti la seva recuperació dintre del que és possible. Per aconseguir tot això s'ha dut a terme aquest catàleg municipal del patrimoni històric arqueològic i etnològic del terme municipal de Maó, que complementa altres actuacions ja desenvolupades.

Maó, gener de 2007

Joan C. De Nicolás Mascaró.
Arqueòleg.

2. ANTECEDENTS

La revisió del Catàleg del Patrimoni Històric arqueològic i etnològic del terme municipal de Maó té alguns antecedents:

El 1967 es va aprovar i publicar per part de la Direcció General de Belles Arts del Ministeri d'Educació i Ciència l'Inventari Oficial dels Monuments Prehistòrics i Protohistòrics de l'Illa de Menorca, redactat per J. Mascaró Pasarius el 1966. Aquest inventari aportava una primera relació del patrimoni arqueològic del terme municipal de Maó, amb 95 jaciments.

Entre 1979 i 1982 es va dur a terme una primera revisió d'aquest inventari, realitzat a títol particular per Josep Mascaró Pasarius i Joan C. de Nicolás, i publicat a la "Carta arqueològica de Menorca. Maó, Sant Lluís, Es Castell", al tom tercer de "Geografía e Historia de Menorca" coordinada per J. Mascaró Pasarius. Maó, 1982. El catàleg recollia 126 referències sobre el patrimoni arqueològic del terme municipal de Maó.

El 1985 un equip de treball integrat per M. C. Rita, J. Murillo i J.C. de Nicolás va fer una nova prospecció del terme municipal de Maó, per encàrrec de l'Ajuntament per tal de redactar el Catàleg del Patrimoni Arqueològic i Etnològic del municipi a efectes de la seva incorporació a la documentació del nou Pla General d'Ordenació Urbanística que en aquell moment s'estava tramitant. Aquesta feina de revisió aportà 37 noves referències pel que fa al patrimoni arqueològic i una primera llista d'elements d'interès etnològic, dels quals fins a aquells moments només s'havien catalogat els camins empedrats que, davant la possibilitat de tenir un origen romà –aspecte que encara no s'ha pogut demostrar- havien estat inclosos als catàlegs de patrimoni arqueològic, i els molins fariners de vent que figuraven en un catàleg fet pel Col·legi d'Arquitectes de les Balears. En aquell primer catàleg municipal de béns d'interès etnològic hi figuraven 10 camins empedrats, 9 molins fariners de vent, 7 sínies, 1 pedrera de marès, 5 pous de torn, 2 magatzems de barques i casetes de vorera i 14 barraques de bestiar... un conjunt de 48 elements. De tota manera aquest primer catàleg municipal de patrimoni històric arqueològic i etnològic, tot i ésser un document normalment utilitzat pels serveis tècnics de l'Ajuntament per a la tramitació dels expedients urbanístics, mai no va arribar a ser aprovat definitivament.

Més endavant, cap el 1990 la Direcció General de Cultura del Govern Balear encarregà una nova revisió dels catàlegs de patrimoni històric arqueològic de diversos municipis menorquins, entre ells el de Maó. El resultat no aportà

novetats, no es van reconèixer part dels jaciments que ja s'havien documentat anteriorment o s'agruparen diversos jaciments, de tal manera que el catàleg es va veure sensiblement reduït, amb localitzacions sovint errònies.

A la dècada dels 90 i fins el moment actual els serveis de patrimoni històric del Consell Insular de Menorca han fet algunes aportacions i revisions al Catàleg de patrimoni arqueològic de Maó, amb la tramesa d'una trentena de fitxes dels béns del patrimoni arqueològic, que han enriquit, corregit i ampliat la carta arqueològica i que han estat incorporades en aquest document.

L'any 2002, l'Ajuntament de Maó inicià la tramitació administrativa per a l'aprovació dels catàlegs de protecció del patrimoni arqueològic i etnològic del terme municipal de Maó. En data 26 de març de 2002, l'Ajuntament aprovà inicialment el Catàleg de protecció del patrimoni arqueològic i etnològic del terme municipal de Maó i en data 31 de maig de 2002, la Comissió de Patrimoni Històric de Menorca acordà, entre d'altres, emetre informe favorable amb prescripcions.

L'esmentada tramitació no tingué succés per coincidir amb les tasques de Revisió del Pla General i la seva adaptació al Pla Territorial Insular i de considerar-se oportú incorporar el Catàleg de protecció de patrimoni històric en la tramitació de l'esmentada revisió del Pla.

Arribats a la situació actual en que el municipi de Maó necessita tenir catàlegs actualitzats del patrimoni històric arqueològic i etnològic, aprovats per la Corporació, abans de qualsevol modificació del planejament urbanístic, segons les normes del Govern Balear, aprovades pel Parlament, s'imposava una revisió actualitzada d'aquests catàlegs, que és la feina que aquí es presenta.

Aquest catàleg municipal del patrimoni històric arqueològic i etnològic del terme municipal de Maó, és el resultat de les tasques de l'arqueòleg Joan C. de Nicolás Mascaró, incloent-hi aquelles revisions i actualitzacions que des del Consell Insular de Menorca han anat desenvolupant en els últims anys sobre la carta arqueològica, que han permès ampliar la informació fins ara disponible sobre el patrimoni arqueològic i la referida al patrimoni etnològic que des d'aquests moments, podem dir, comença a tenir el reconeixement que mai havia tingut.

3. METODOLOGIA I INTERPRETACIÓ

La revisió dels Catàlegs del Patrimoni Arqueològic i Etnològic del terme municipal de Maó s'ha fet partint de la informació prèvia existent, millorant alguns aspectes bàsics, particularment la ubicació precisa dels béns catalogats, que és imprescindible per a una gestió administrativa dirigida a la protecció del patrimoni.

S'ha fet, per altra banda, un esforç important en la prospecció intensiva de tot el territori municipal per tal que els catàlegs resultants fossin el més complets que ha estat possible amb el temps i els recursos a l'abast.

La informació obtinguda en la feina de camp s'ha incorporat a una base de dades que permet fàcilment la seva consulta i actualització. La localització exacta dels monuments aïllats i les zones arqueològiques, així com els elements de tipus etnològic s'ha documentat mitjançant la fixació de les coordenades UTM (Datum Europeu E-50) amb un GPS i transportant aquestes dades a la base cartogràfica 1:5000 del Govern de les Illes Balears. També s'ha format uns fons fotogràfic que permet analitzar acuradament la situació en que es troben els béns objecte de la catalogació.

Un resum de la informació obtinguda queda reflectit en un model de fitxa que recull les dades bàsiques següents:

Codi jaciment:

Codi de referència amb tres lletres i dos números que individualitzen cada jaciment o monument arqueològic i cada element de tipus etnològic, d'acord amb la nomenclatura que utilitza el Servei de Patrimoni del Consell Insular de Menorca.

Grau d'interès:

Tres categories o graus: I, II i III en ordre d'interès decreixent, equivalent a alt, mitjà i baix, aplicant criteris el més objectius possibles sobre el valor històric o tècnic i l'interès científic o documental del bé arqueològic i etnològic catalogat.

Estat de conservació:

Tres categories o graus: I, II i III en ordre d'estat decreixent, equivalent a bo, mitjà (danyat) i dolent (molt danyat i/o destruït) aplicant criteris el més objectius possibles sobre l'estat de conservació que en el cas del patrimoni arqueològic inclou la possible existència de sediments susceptibles d'adoptar informació valuosa i en el cas del patrimoni etnològic l'esfondrament de sostres i altres elements estructurals o l'existència de vegetació que posa en perill la continuïtat dels elements catalogats.

Lloc:

El nom de la finca, propietat o lloc on es troba el bé.

Topònim:

El nom de la tanca o accident geogràfic que pot ajudar a ubicar el bé.

Coordenades UTM:

Les coordenades que permeten una ubicació precisa del bé. S'ha utilitzat el sistema de coordenades UTM segons el Datum Europeu E-50.

Descripció:

Una breu descripció de les característiques més elementals.

Cronologia:

Període històric en el que cal situar el jaciment o monument arqueològic i els elements de tipus etnològic

Observacions:

Informació complementària sobre la catalogació prèvia dels béns que formen els catàlegs revisats.

Polígon i parcel·la cadastral:

Informació dels números de polígon o illeta i parcel·la dels Cadastres Municipals de Rústica i o Urbana on es localitza el bé catalogat.

Autors:

Autors de la revisió del catàleg: Joan C. de Nicolás Mascaró , Gabriel Pons Pons i Consell Insular de Menorca.

Data:

Mes i any en que s'ha finalitzat la revisió: agost del 2005 (fitxes de J. C. de Nicolas) i novembre de 2006 (fitxes del CIM)

Fotografia:

Identificació fotogràfica digital del jaciment o monument.

Plànol de situació:

Retall de la cartografia 1:5000 amb la ubicació del bé.

4. NORMES DE PROTECCIÓ DEL PATRIMONI ARQUEOLÒGIC I ETNOLÒGIC

Les normes de protecció que proposen aquí són normes que s'adapten plenament a les determinacions de la Llei 12/1998, de 21 de desembre, del Patrimoni Històric de les Illes Balears.

Primera.- Les zones i elements d'interès arqueològic i etnològic estaran sotmeses a les determinacions de la Llei 12/1998, de 21 de desembre, del Patrimoni Històric de les Illes Balears, i en especial a les del seus títols III i IV.

Segunda.- Atès que al municipi de Maó es localitzen zones i/o monuments declarats Bé d'Interès Cultural, l'entorn de protecció dels quals no està delimitat, l'Ajuntament promourà la redacció dels Plans Especials de Protecció o l'instrument urbanístic de protecció assenyalat a l'article 36 de la Llei 12/1998, de 21 de desembre, del Patrimoni Històric de les Illes Balears.

Tercera.- Mentre no es redactin i s'aprovin aquests plans, els béns immobles del patrimoni arqueològic estaran sotmesos a les determinacions del document titulat: "*Instrucciones para la defensa de los monumentos prehistóricos y protohistóricos de las islas de Mallorca y Menorca*" que s'inclou com a informació complementària en aquest catàleg. També s'exigirà als promotors de qualsevol actuació que pugui afectar a un bé immoble del patrimoni arqueològic i del patrimoni etnològic o al seu entorn immediat un informe raonat i explicatiu de l'aplicació de les esmentades "Instrucciones..." que s'inclourà a la documentació del projecte i que haurà de ser redactat per un arqueòleg professional, segons les característiques del bé afectat. L'Ajuntament, abans de l'atorgament de la llicència, remetrà a la Comissió del Patrimoni Històric de Menorca el projecte d'actuació amb l'esmentat informe.

Quarta.- En relació al patrimoni etnològic, quan un o més dels elements catalogats formin conjunt amb altres per la seva proximitat o relació, o formin part d'unitats d'explotació agrícola ramadera amb cases de camp o "llocs" que figuren en el Catàleg del Patrimoni Arquitectònic del Municipi de Maó tindran la consideració de llocs o espais d'interès etnològic i gaudiran de les mateixes àrees de protecció que els elements o conjunts del patrimoni arqueològic de les categories I, II i III. En aquests espais no es podran fer altres obres o actuacions que no siguin les de conservació, restauració, rehabilitació o consolidació, excepte quan per necessitats ineludibles de la continuïtat de l'ús pel qual foren construïts s'hagin de fer reformes. En aquest cas les

possibles alteracions hauran de ser degudament justificades i documentades gràficament, i tenir el vist-i-plau de la Comissió Insular del Patrimoni Històric, abans que l'Ajuntament atorgui la llicència. En tots els casos s'exigirà als promotors que incloguin a la documentació del projecte un informe, redactat per un antropòleg, geògraf o tècnic en patrimoni històric, avaluant l'impacte de les actuacions proposades.

Quan els béns catalogats no formin conjunt amb altres també tindran la màxima protecció que es concreta en l'atorgament de llicències d'obres que pretenguin només la seva conservació, restauració, rehabilitació o consolidació. Només els béns catalogats amb el grau d'interès III i amb el grau d'estat de conservació III podran enderrocar-se, prèvia declaració de ruïna, que haurà de ser aprovada per la Comissió Insular del Patrimoni Històric.

Excepcionalment, per causes de força major, es podran enderrocar els béns catalogats, sigui quin sigui el seu grau d'interès i el seu grau de conservació, quan es justifiqui adequadament la necessitat i amb el vist-i-plau de l'esmentada Comissió. En relació a l'entorn del bé catalogat aïllat les normes de protecció seran les mateixes que fixi el planejament urbanístic de la zona en qüestió.

En tots els casos es documentaran acuradament, per part d'un antropòleg, geògraf o tècnic en patrimoni històric, les característiques del bé catalogat per deixar-ne constància.

Cinquena.- Es proposa la redacció de Plans Especials de Protecció o altres figures jurídiques equivalents per als conjunts dels elements catalogats que formen part d'unitats d'explotació agrícola-ramadera amb cases de camp o "llocs" que figuren en el Catàleg del Patrimoni Arquitectònic del Municipi de Maó, per als conjunts de casetes de vinya, d'hortals i d'esbarjo que tinguin més de 50 anys d'antiguitat ubicades a l'entorn de la ciutat de Maó i dels nuclis urbans interiors (Sant Climent, Lluçmaçanes, Binixiquer), per als conjunts de magatzems de barques i pescadors, i casetes de vorera per anar a romandre dels nuclis urbans costaners (Es Grau, Sa Mesquida, Es Murtar, els del Port de Maó i Es Canutells) i els conjunts de magatzems de barques, de pescadors i de comerç marítim del Port de Maó (Andana de Llevant, Andana de Ponent, Sa Colàrsega i Es Cós Nou). Només alguns dels elements que integren aquests conjunts, possiblement els més significatius, han estat inclosos en el Catàleg del Patrimoni Etnològic.

Sisena.- L'Ajuntament promourà individualment o amb la col·laboració d'altres organismes i/o entitats, el manteniment, la neteja, l'eliminació controlada de la vegetació, la consolidació i les actuacions dirigides a la protecció dels béns del patrimoni arqueològic i etnològic del terme municipal de Maó.

Setena.- L'Ajuntament promourà individualment o amb la col·laboració d'altres organismes i/o entitats la investigació i la difusió dels coneixements adquirits sobre els béns del patrimoni arqueològic i etnològic del terme municipal de Maó.

Vuitena.- Els béns immobles d'interès arqueològic que es puguin descobrir i els béns d'interès etnològic que es puguin localitzar amb posterioritat a l'aprovació d'aquests catàlegs de protecció seran objecte de l'informe pertinent i la seva inclusió en el catàleg respectiu. En qualsevol cas quedaran sotmesos a les mateixes normes de protecció.